

Anna Kaczmarek, Stargardzka Szkoła Wyższa Stargardinum

Edukacja medialna wobec zagrożeń cyberprzemocy i cyfrowego wykluczenia

Media education to threats cyberbullying and digital exclusion

STRESZCZENIE:

KORZYSTANIE Z INTERNETU STAJE SIĘ DZIŚ POWSZECHNĄ KONIECZNOŚCIĄ. ZRÓŻNICOWANA ZNAJOMOŚĆ I WYKORZYSTANIE NOWOCZESNYCH URZĄDZEŃ TECHNICZNYCH PRZEZ INTERNAUTÓW WSPÓŁCZEŚNIE STWARZA JEDNAK ZNACZNE DYSPROPORCJE SPOŁECZNE. CELEM PODJĘTYCH W TYM ARTYKULE ANALIZ JEST WSKAZANIE NA POTRZEBĘ PROWADZENIA EDUKACJI MEDIALNEJ WŚRÓD OBYWATELI TAK, ABY POTRAFILI AKTYWNI WŁĄCZYĆ SIĘ W RÓŻNEGO RODZAJU DZIAŁANIA PROWADZONE W WIRTUALNEJ RZECZYWISTOŚCI ORAZ BY UMIELI JĄ ADAPTOWAĆ DLA WŁASNEGO ROZWOJU I KORZYŚCI. PRZEDMIOTEM ROZWAŻAŃ UCZYNIONO ZAGADNIENIE WPŁYWU NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII NA ŻYCIE WSPÓŁCZESNEGO CZŁOWIEKA. ZWRÓCONO TEŻ UWAGĘ NA POWSZECHNY BRAK UMIEJĘTNOŚCI CELOWEGO, KRYTYCZNEGO I SELEKTYWNEGO KORZYSTANIA ZE ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU, ZARÓWNO PRZEZ DZIECI, JAK I OSOBY DOROSŁE.

SŁOWA KLUCZOWE:

EDUKACJA MEDIALNA I INFORMATYCZNA, CYFROWE WYKLUCZENIE, CYBERPRZEMOC

ABSTRACT:

USING THE INTERNET TODAY BECOMES A NECESSITY. HOWEVER THE LEVEL OF KNOWLEDGE AND USE OF MODERN TECHNICAL EQUIPMENT BY INTERNAUTS IS UNEQUAL. THIS PROBLEM CREATES THE SOCIAL INEQUALITIES. THE AIM OF THE ANALYSIS IS TO IDENTIFY THE NEED FOR MEDIA EDUCATION AMONG CITIZENS SO THAT THEY COULD FIND THEMSELVES IN VIRTUAL REALITY AND REAP THE BENEFITS OF THE NETWORK. THE SUBJECT OF DISCUSSION IS THE EFFECT OF NEW TECHNOLOGIES ON MODERN LIFE. THE ESSAY ALSO RAISES AN ISSUE OF THE LACK OF SKILLS, CRITICAL AND SELECTIVE USE OF THE MASS MEDIA BOTH BY CHILDREN AND ADULTS.

KEYWORDS:

SMEDIA AND INFORMATION TECHNOLOGY, DIGITAL EXCLUSION, CYBERBULLYING

Komunikowanie (także komunikowanie się oraz komunikacja społeczna) to termin określający fundamentalny dla istnienia człowieka i społeczeństwa proces wymiany i obiegu informacji. Proces konwergencji mediów na płaszczyźnie cyfrowej (Internet) jest związany z fundamentalną zmianą w charakterze technicznym środków komunikowania. Z uwagi na ich wartość w życiu społecznym zmiany te oznaczają także zasadnicze przekształcenia w innych polach działalności człowieka – tak jednostkowych, jak i społecznych.¹ Komputer, tak jak i inne technologie informacyjne, zwłaszcza te medialne i interakcyjne, jest ważnym wynalazkiem współczesnych czasów. Kamieniem milowym jest także *novum* technologiczne, jakim są media społecznościowe, które – korzystając z internetowych i mobilnych technologii – przekształciły komunikację w interaktywny dialog, diametralnie zmieniając sposób tej komunikacji, a także sposób organizacji społeczności oraz indywidualnych użytkowników.² Ze względu na możliwości w zakresie kreowania i udostępniania informacji, to właśnie najnowsze media decydują o kształcie społeczeństwa informacyjnego.

Wśród specyficznych cech nowych mediów zwracają uwagę przede wszystkim: wzajemne powiązanie; dostęp indywidualnych użytkowników, którzy mogą być zarówno nadawcami, jak i odbiorcami; interaktywność; wielość sposobów użycia i otwartość; wszechobecność; niedookreśloność przestrzenna; delokalizacja.³ Zdaniem L. Manovicha nowe media to między innymi nowe podejście do otaczającej nas rzeczywistości, wynikające z możliwości, jakie otwierają przed nami wszelkie nowe technologie na ich wczesnym etapie rozwoju.⁴ Nowe media różnią się od swoich poprzedników przejściem od komunikowania masowego w kierunku komunikowania sieciowego, fragmentaryzacją i dalszym zacieraniem się instytucji medialnej, a także osłabieniem kontroli społecznej.⁵

Celem prowadzonych w tym artykule analiz jest wskazanie na konieczność implementacji edukacji medialnej w społeczeństwie czasów konwergencji mediów – konieczne jest bowiem, aby obywatele w sposób umiejętny i rozsądny korzystali z Internetu. Przedmiotem rozważań uczyniono zagadnienia związane z istnieniem nowoczesnych technologii w społeczeństwie i życiu współczesnej jednostki, a przede wszystkim:

1. funkcjonowanie organizacji lokalnie walczących z wykluczeniem cyfrowym;
2. badanie potrzeb szkoleniowych organizacji społeczeństwa obywatelskiego w obszarze mediów społecznościowych;
3. zagrożenia cyberprzemocą.

¹ T. Goban-Klas, *Komunikowanie i media*, w: *Dziennikarstwo i świat mediów*, Z. Bauer, E. Chudziński (red.), Kraków 2008, s. 11.

² G. Mazurek, *Fundamenty budowania wirtualnych społeczności*, „Modern Marketing” 2003, nr 4, s. 28, H. Berkeley, *Marketing internetowy w małej firmie*, Gliwice 2005, s. 77.

³ D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007, s. 57.

⁴ L. Manovich, *The New Media Reader*, 2003.

⁵ Tenże, *Język nowych mediów*, Warszawa 2006, s. 119-120.



W zaleceniu Komisji Europejskiej z sierpnia 2009 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów cyfrowych postuluje się, by poszczególne państwa zainicjowały na konferencjach i podczas innych imprez publicznych debaty dotyczące włączenia umiejętności korzystania z mediów do obowiązkowego programu nauczania. Umiejętność ta powinna być, wedle Unii Europejskiej, uznana za jedną z kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.

Wyzwanie edukacji medialnej i informatycznej

Edukacja medialna oznacza kształtowanie umiejętności świadomego, krytycznego i selektywnego korzystania ze środków społecznego przekazu, a także tworzenia i nadawania komunikatów medialnych.⁶ Przygotowanie edukacji, w tym także specyficznej działalności szkoleniowo-wychowawczej, dla społeczeństwa informacyjnego, jest kolejnym zadaniem, któremu w przyszłości będą musiały sprostać wszystkie instytucje edukacyjne. Wiąże się ono z koniecznością wypracowania zróżnicowanych modeli edukacyjnych, niezbędnych do zaspokojenia różnorodnych potrzeb i aspiracji, wzbogacenia i uzupełnienia oferty edukacyjnej szkół przez środki masowego przekazu, bazujące na wykorzystaniu możliwości Internetu i telewizji.⁷

Twórcy treści przekazu medialnego są dzisiaj zazwyczaj doskonale przygotowani, świadomi obecności socjotechniki w komunikatach masowych i potrafią legalizować swoje działania przepisami prawa.⁸ Potrzebna jest natomiast troska o to, by równie kompetentni byli odbiorcy mediów. W zaleceniu Komisji Europejskiej z sierpnia 2009 r. w sprawie umiejętności korzystania z mediów cyfrowych postuluje się, by poszczególne państwa zainicjowały na konferencjach i podczas innych imprez publicznych debaty dotyczące włączenia umiejętności korzystania z mediów do obowiązkowego programu nauczania. Umiejętność ta powinna być, wedle Unii Europejskiej, uznana za jedną z kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie⁹. Unijne wytyczne wprowadzenia edukacji medialnej szczególnie nacisk kładą na umiejętność właściwego odbioru komunikatów medialnych, a więc

⁶ *Edukacja medialna*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_medialna (dostęp 26.02.2013 r.).

⁷ J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*, Warszawa 2006, s. 82.

⁸ A. Wołodźko, *Edukacja czy manipulacja medialna*, w: *Człowiek, media, edukacja*, E. Musiał i I. Pulak (red.), Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych, Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe „Człowiek-Media-Edukacja” Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2011.

na to, by niezależnie od wieku obywatele Unii Europejskiej posiadali umiejętność odczytania i rozumienia (głównie treści reklam) oraz tworzenia prezentacji multimedialnych. Zakłada się przy tym, że alfabetyzacja informatyczna już się odbyła i to głównie naturalnie, a więc poza szkołą – wymusiła ją cywilizacyjna konieczność posługiwania się technicznymi środkami w domu, wśród rówieśników, czy też w pracy.¹⁰

Edukacja medialna powinna kształtować w jednostce/użytkowniku kompetencje medialne i polega między innymi na: trosce o dostęp do wszystkich mediów dla wszystkich ludzi, uczeniu umiejętności analizy treści komunikatów medialnych, poznawaniu możliwości komunikacyjnych we współczesnych mediach, a także tworzeniu ich kontentu. Z kolei kompetencje medialne rozumieć będziemy jako harmonijną kompozycję wiedzy, rozumienia, wartościowania i sprawnego posługiwania się mediami.¹¹

Do wyznaczników pojęcia społeczeństwa informacyjnego, wskazujących na nowe zadania dotyczące kompetencji medialnych, można zaliczyć:

- 1) edukację, której desygnatami są: wzrost wykształcenia jako czynnika konkurencyjnego na rynku pracy, wzrost formalnego poziomu wykształcenia społeczeństw;
- 2) pracę/zatrudnienie (chodzi o wzrost zatrudnionych przy przetwarzaniu informacji w liczbie zatrudnionych ogółem);
- 3) produkcję, a w niej: rozwój sektora ICT, wzrost znaczenia ICT dla funkcjonowania pozostałych branż, wzrost wydatków inwestycyjnych na ICT;
- 4) kulturę, cechującą się globalizacją kulturową, renesansem tożsamości lokalnych, nowymi formami ekspresji artystycznej, wykorzystującymi techniki informacyjne;
- 5) sieciowość, dla której charakterystyczne są: sieć jako model współczesnego społeczeństwa i powstanie społeczności wirtualnych.¹²

Podczas, gdy media pozostają głównym czynnikiem umożliwiającym obywatelom europejskim lepsze zrozumienie świata oraz uczestniczenie w życiu demokratycznym i kulturalnym, zmienia się sposób konsumpcji mediów. Mobilność, tworzenie treści

⁹ Kompetencje te są określone w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie – zob. *Zalecenia Komisji w sprawie umiejętności korzystania z mediów*; http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/recom/c_2009_6464_pl.pdf (dostęp 26.02.2013 r.).

¹⁰ Wymuszenie czynnościowego traktowania mediów, bez refleksyjnego wnikania w cel ich użycia, orientuje pedagogikę na behawioralne tory osiągania dużej sprawności ucznia jako przedmiotu, a nie podmiotu relacji społecznych. W przyszłości osobiste agendy selekcyjujące informacje będą blokowały niespodziewane kontakty i treści. W rezultacie stosunki społeczne staną się prawdopodobnie bardziej pragmatyczne, rzeczowe i zrjonalizowane. Zob. J. Van Dijk, *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*, Warszawa 2010, s. 325.

¹¹ W. Strykowski, *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*, w: *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, W. Strykowski, W. Skrzydlewski (red.), Poznań 2004, s. 33.

¹² M. Goliński, *Społeczność informacyjna – geneza koncepcji i problematyka pomiaru*, Warszawa 2011, s. 31-31.

przez użytkowników, popularność Internetu i wzrastająca dostępność produktów cyfrowych radykalnie zmieniają ekonomię mediów. W konsekwencji ważne jest lepsze upowszechnianie wiedzy i zrozumienia, w jaki sposób media funkcjonują w środowisku cyfrowym, jakie są nowe podmioty działające w gospodarce medialnej i jakie nowe możliwości oraz wyzwania stwarza konsumpcja mediów cyfrowych. Ma to znaczny wpływ na zaufanie użytkowników do technologii cyfrowych i środków społecznego przekazu oraz korzystanie z nich.¹³

Strategia rozwoju informatyzacji Polski do 2020 roku

Powszechnie dostrzegana jest konieczność przeprowadzenia szeroko zakrojonej edukacji na rzecz społeczeństwa informacyjnego. Działaniem, które należy przeprowadzić w ramach procesu informatyzacji kraju jest zwiększenie zdolności wykorzystania dostępnej oferty medialnej. Zdolność ta wymaga odpowiednich umiejętności posługiwania się komputerem, a także pokonania bariery psychicznej, zaakceptowania Internetu jako wygodnego i bezpiecznego narzędzia ułatwiającego życie. Strategia Lizbońska, ustanawiając jako nadrzędny cel przekształcenie gospodarki europejskiej w najbardziej konkurencyjną i dynamiczną na świecie gospodarkę opartą na wiedzy, podkreśla wagę edukacji oraz kształcenia zawodowego dla osiągnięcia tego celu – tym samym podkreśla potrzebę dostosowania europejskich systemów edukacji do wymogów gospodarki opartej na wiedzy. Dodajmy, że również wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w edukacji w istotnym stopniu wpływa na poprawę jej jakości, dostępności i efektywności. Znaczenie e-edukacji jest również istotne dla realizacji wielu polityk na poziomie europejskim, takich, jak m.in.: polityka zatrudnienia, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu czy rozwijanie dialogu międzykulturowego.¹⁴

Diagnozy stanu informatyzacji w Polsce pokazały, że poziom usług elektronicznych, zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym, znacznie odbiega od wskaźników Unii Europejskiej. Wynika z tego konieczność stymulacji rozwoju tego sektora, w tym również e-usług.¹⁵ W rankingu międzynarodowym biorącym pod uwagę wskaźnik intensywności wykorzystania Internetu BCG, Polska wypada bardzo słabo względem wielu innych krajów OECD, głównie za sprawą niewystarczającego poziomu rozwoju infrastruktury internetowej, a także niewielkiej aktywności w Sieci. Intensywność wykorzystania Internetu w Polsce jest bardzo niska z powodu niewielkiego rozpowszechnienia łączny szerokopasmowych (ponad 40% przedsiębiorstw dysponuje łączem o szybkości niższej, niż 256 kb/s) oraz stosunkowo małego zaangażowania w komunikację w Sieci instytucji publicznych i przedsiębiorstw. Zróżnicowanie regionalne wykorzystania Internetu jest niezbyt wysokie, jednak województwa

¹³ J. Bednarek, *Nowe kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, w: *MEDIA - EDUKACJA - KULTURA: W stronę edukacji medialnej*, W. Skrzydlewski, S. Dylak (red.), Poznań-Rzeszów 2012, s. 112.

¹⁴ *Strategia kierunkowa rozwoju informatyzacji Polski do roku 2013 oraz perspektywiczna prognoza transformacji społeczeństwa informacyjnego do roku 2020*, Warszawa, 24 czerwca 2005, s. 37-38.

¹⁵ J. Kuciński, *Działania stymulujące rozwój e-usług i produktów cyfrowych*, Warszawa 2009, s. 4.

bardziej zurbanizowane oraz te o większej liczbie przedsiębiorstw (mazowieckie, dolnośląskie, wielkopolskie, śląskie, małopolskie) charakteryzują się większą intensywnością wykorzystania Internetu.¹⁶

Bariera cyfrowego wykluczenia

Wykluczenie cyfrowe lub podział cyfrowy (ang. *digital divide*) oznacza podział społeczeństwa na osoby z dostępem do Internetu i innych nowoczesnych form komunikacji oraz na osoby bez takich możliwości.¹⁷ Używanie nowych technologii informatycznych czy Internetu nie jest związane już tylko z wygodą czy poprawieniem jakości życia, ale coraz częściej jest konieczne do pełnego uczestnictwa w życiu, w społeczeństwie. Coraz częściej spotykamy się w mediach oraz otaczającej nas rzeczywistości z pojęciami takimi, jak e-urząd, e-zdrowie, e-praca. Proponowane przez nowoczesne państwo rozwiązania są ściśle związane z dostępem do Internetu i umiejętnościami korzystania z jego zasobów. Nierówny dostęp do technologii informacyjno-komunikacyjnych w konsekwencji powoduje powstawanie różnic w jakości czy ilości uczestnictwa w codziennych aspektach życia naszego społeczeństwa.¹⁸

Optymistyczne statystyki aktywności internetowej Polaków nie powinny przesłaniać istnienia bariery cyfrowego wykluczenia: ponad 40% Polaków z Internetu nie korzysta, a połowa z nich tłumaczy się brakiem potrzeby i zainteresowania. Dotyczy to 78% osób w wieku powyżej 50 lat, a więc ponad 10 mln mieszkańców Polski. Wielu z nich nie loguje się do Sieci nawet wówczas, gdy ma do niej dostęp w domu. Problem ten odnosi się nie tylko prywatnych osób, ale także przedsiębiorców. Zjawisko cyfrowej bariery nie wynika wyłącznie z przeszkód finansowych i infrastrukturalnych, lecz bardziej braku motywacji i istnienia barier kompetencyjnych, a rozwiązanie tego problemu wymaga odpowiednich działań promocyjnych i edukacyjnych. Niestety, takich inicjatyw zarówno ze strony sektora prywatnego, jak i władz publicznych, jest ciągle niewiele. W efekcie, popyt na ofertę cyfrowej gospodarki jest mniejszy, niż wynikałoby to z istniejącego potencjału demograficznego w Polsce.¹⁹

Wyrównywanie szans i zapobieganie wykluczeniu

Aby rozwiązać kwestię e-wykluczenia, należy wprowadzić, oprócz centralnych i lokalnych inwestycji w infrastrukturę telekomunikacyjną, również inwestycje w działania edukacyjne i szkoleniowe. W przeciwnym razie jednostki samorządowe, które nie będą

¹⁶ G. Cimochoński, F. Hutten-Czapski, M. Rał, W. Sass, *Polska Internetowa, Jak Internet dokonuje transformacji polskiej gospodarki*, raport BCG, 2011, s. 7.

¹⁷ U. Kazubowska, *Rodzina i szkoła jako istotne środowiska wychowawcze w kontekście różnorodnych oddziaływań nośników informacji*, w: *Edukacja informacyjna*, K. Wenta, E. Perzycka (red.), Szczecin 2003, s. 47.

¹⁸ A. Worach, *Zastosowanie e-learningu do walki z e-wykluczeniem na potrzeby projektu w Akademii Collegium Seniorum*, praca dyplomowa studiów MBA Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2012, s. 9-10.

¹⁹ G. Cimochoński, F. Hutten-Czapski, M. Rał, W. Sass, dz. cyt., s. 10.

w stanie znaleźć efektywnych mechanizmów przeciwdziałania e-wykluczeniu, mogą się przyczynić do zaistnienia w przynależnych im regionach utrwalonego bezrobocia, co grozi stagnacją gospodarczą tychże regionów.

Umiejętność obsługi komputera jest pewnego rodzaju minimalnym standardem funkcjonowania człowieka we współczesnym świecie. Działania edukacyjne nakierowane na kształcenie tej umiejętności powinny być prowadzone we wszystkich grupach wiekowych, poczynając od szkoły podstawowej, a kończąc na uniwersytetach trzeciego wieku. Obejmują one przykładowo zorganizowanie w szkołach odpowiednich pracowni komputerowych, z których uczniowie mogliby korzystać także poza godzinami lekcyjnymi, stymulowanie czytania przez uczniów i studentów lektur umieszczonych w Internecie, zapewnienie dostępu do bibliotek przez Internet oraz wypożyczanie filmów na DVD. Niezbędne jest też przeprowadzenie edukacji wśród urzędników, bądź zatrudnianie osób posiadających odpowiednią wiedzę, pozwalającą zrozumieć, na czym polegają i jak działają e-usługi.²⁰

Osoby dotknięte problemem wykluczenia cyfrowego nie powinny czekać na rozwiązania systemowe z poziomu władz centralnych czy nawet jednostek samorządu terytorialnego. Skutecznym sposobem rozwiązania problemów społeczności lokalnej może być skorzystanie z ofert organizacji pozarządowych i ich inicjatyw na rzecz osób e-wykluczonych. Poniżej przedstawiono kilka propozycji istniejących inicjatyw na rzecz minimalizacji liczebności grupy osób e-wykluczonych:

- Polska Cyfrowa Równych Szans,
- Stowarzyszenie Centrum na Wschodzie,
- Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego,
- Koalicja Cyfrowego Włączenia Generacji 50+ „Dojrzałość w sieci”,
- Fundacja Widzialni,
- Akademia e-Seniora UPC.²¹

Analizując inicjatywy i rozwiązania stosowane do tej pory można jednoznacznie stwierdzić, że spełniają one swój zasadniczy cel, jakim jest przeciwdziałanie e-wykluczeniu. Jednakże defektem tych rozwiązań jest niewielki obszar ich zasięgu, jak również niedostatek funduszy potrzebnych do prowadzenia dalszych działań lub poszerzenie obszaru objętego wsparciem. Skutkiem tych braków jest malejąca liczba osób, do których wspomniane instytucje są w stanie dotrzeć.

Badanie potrzeb szkoleniowych organizacji społeczeństwa obywatelskiego

Kwestię pozyskania funduszy na edukację medialną polskiego społeczeństwa może rozwiązać jeden z programów unijnych – 8. Program Ramowy. Stanowić on może źródło finansowania wielu projektów dotyczących e-integracji. Związuje się szereg partner-

²⁰ J. Kuciński, dz. cyt., s. 4.

²¹ A. Worach, dz. cyt., s. 18-24.



Osoby dotknięte problemem wykluczenia cyfrowego nie powinny czekać na rozwiązania systemowe z poziomu władz centralnych czy nawet jednostek samorządu terytorialnego. Skutecznym sposobem rozwiązania problemów społeczności lokalnej może być skorzystanie z ofert organizacji pozarządowych i ich inicjatyw na rzecz osób e-wykluczonych.

skich, międzynarodowych projektów wspierających działalność społeczną, niwelującą wykluczanie, zrealizowanych przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Przykładowym projektem trwającym w latach 2012-2013, w którym autorka 7. Programu Ramowego brała udział, jest „m-Com” (*Community Media Empowering Program*) – program mający na celu wzmacnianie mediów społecznych, który powstał przy współudziale partnerów z Cypru, Hiszpanii, Francji, Grecji, Włoch, Polski i Turcji.

Głównymi celami Programu m-Com wzmacniającymi media społeczne stały się:

1. opracowanie koncepcji edukacyjnych w kontekście nakierowanym na wspólnotę, poprzez wzmocnienie pozycji pracowników i wolontariuszy w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego (CSO), za pośrednictwem Umiejętności Mediów Społecznych,
2. opracowanie programów obejmujących podstawy tworzenia treści medialnych, nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, edukacji kultury medialnej i szkoleń mediów społecznych,
3. stworzenie sieci tematycznej poświęconej szkoleniom z mediów społecznych dla istniejących i aspirujących pracowników organizacji społeczeństwa obywatelskiego.²²

W ramach omawianego projektu przeprowadzono badania dotyczące problemu nieobecności organizacji społeczeństwa obywatelskiego w obszarze mediów społecznościach, a także zapotrzebowania na szkolenia na temat kontaktów z mediami i tworzenia przekazów medialnych. Miały one na celu opracowanie programu szkoleń multimedialnych służących rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego poprzez budowanie potencjału w strategicznych obszarach związanych z mediami społecznymi. Badanie ankietowe prowadzono w wybranych stowarzyszeniach i uniwersytetach trzeciego wieku województwa zachodniopomorskiego, w czasie od grudnia 2012 r. do stycznia 2013 r. W ankiecie badani pisali, jaka tematyka szkoleniowa byłaby dla nich interesująca i potrzebna.

²² m-Com, <http://www.mcom.aimcy.eu> (dostęp 27.02.2013).

Najczęściej respondenci wskazywali na następujące zagadnienia:

- Praca z mediami – 44% respondentów,
- Media Społecznościowe (wykorzystanie portali społecznościowych) – 89% badanych,
- Podstawy fotografowania – 22% ankietowanych,
- Przygotowanie Newslettera – 11% biorących udział w badaniu,
- Skuteczne pisanie oświadczeń dla prasy – 44% respondentów.

Analiza ankiet pokazała wzrost wśród badanych świadomości wielkiej roli sieci społecznościowych. Badani dostrzegają, że sieci społecznościowe mogą być efektywnym narzędziem pozyskiwania nowych i utrzymania dotychczasowych partnerów, a także mogą stanowić pomoc w rozwijaniu innowacyjnych projektów i pomagać w budowie wizerunku marki. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że istnieje duża potrzeba szkoleń, które wskazywałyby, jak wykorzystać potencjał sieci społecznościowych do prawidłowego tworzenia sieciowych treści przy wykorzystaniu dostępnych narzędzi. Takie działania mogłyby silnie wesprzeć komunikację w różnych organizacjach.

Zagrożenia cyberprzemocy stwarzane przez najnowsze technologie

Obok korzyści czerpanych z wykorzystania mediów, istnieją też zagrożenia związane z wirtualną rzeczywistością. Wielu – szczególnie młodych – użytkowników nie rozumie jednak technologii, jakimi się posługuje. Wiele osób nie dostrzega na przykład problemu celowego wysyłania przez nadawców medialnych zafałszowanych komunikatów, które prowadzą do błędnego, niewłaściwego odczytania przekazywanych treści. Ta niezajomość funkcjonowania nowoczesnych mediów jest niepokojąca – jeśli pamiętamy, że stanowią one przedłużenie ludzkiego mózgu, coraz bardziej zmieniają naszą świadomość i dyktują kierunki rozwoju ludzkości.²³

Ważne wydaje się także podjęcie zagadnienia manipulacji w mediach. Szczególnie podatną na manipulację grupą użytkowników mediów są dzieci i młodzież. Mogą one bowiem napotkać w Sieci następujące rodzaje zagrożeń: (1) kontakt z niebezpiecznymi treściami, (2) kontakt z niebezpiecznymi osobami, (3) przemoc rówieśnicza oraz inne rodzaje cyberprzemocy, (4) uzależnienie od Internetu. Należy docenić w tym momencie działania Fundacji Dzieci Niczyje, która prowadzi pionierskie w Polsce programy przeciwdziałania zagrożeniom dzieci w Internecie.²⁴

Zagrożenia, jakie Sieć stanowi dla młodych internautów, zazwyczaj kojarzone są z problemem pedofilii lub innymi formami działań dorosłych przeciwko dzieciom. Kwestie te nie tracą na aktualności – jednak w ostatnim czasie, wraz z coraz większą dostępnością nowych mediów dla dzieci i coraz szerszą gamą możliwości, jakie media te oferują, poważnym zagrożeniem dla najmłodszych stają się również ich rówieśnicy. Problem określany terminem cyberprzemoc (ang. *cyberbullying*) zauważony został zaled-

²³ J. Morbitzer, *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki*, Kraków 2007, s. 334.

²⁴ Fundacja Dzieci Niczyje, <http://fdn.pl/> (dostęp 27.02.2013).



Problem przemocy w wirtualnym świecie w oczywisty sposób dotyczy środowisk szkolnych. Coraz częściej „tradycyjne” konflikty rówieśnicze ze szkoły przenoszą się do Internetu. Podstawowe formy zjawiska to nękanie, straszenie, szantażowanie materiałami publikowanymi w Sieci, rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących informacji, zdjęć, filmów oraz podszywanie się pod kogoś wbrew jego woli. Do działań określanych mianem cyberprzemocy wykorzystywane są głównie: poczta elektroniczna, czaty, komunikatory, strony internetowe, blogi, serwisy społecznościowe, grupy dyskusyjne, serwisy SMS i MMS.

wie kilka lat temu, jednak bardzo szybko uznany za istotną kwestię społeczną i przeciwdziałanie mu jest obecnie priorytetem większości programów edukacyjnych poświęconych bezpieczeństwu dzieci w Sieci.

Przemoc rówieśnicza z użyciem mediów elektronicznych stała się w ostatnich latach poważnym problemem. Wyniki badań pokazują, że przemocy w Internecie doświadcza ponad połowa dzieci w Polsce. Specyfika Internetu i telefonów komórkowych powoduje, że nawet pozornie błahe akty cyberprzemocy stanowią dla ich ofiar poważny problem, z którym często nie potrafią sobie poradzić.

Problem przemocy w wirtualnym świecie w oczywisty sposób dotyczy środowisk szkolnych. Coraz częściej „tradycyjne” konflikty rówieśnicze ze szkoły przenoszą się do Internetu. Podstawowe formy zjawiska to nękanie, straszenie, szantażowanie materiałami publikowanymi w Sieci, rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących informacji, zdjęć, filmów oraz podszywanie się pod kogoś wbrew jego woli. Do działań określanych mianem cyberprzemocy wykorzystywane są głównie: poczta elektroniczna, czaty, komunikatory, strony internetowe, blogi, serwisy społecznościowe, grupy dyskusyjne, serwisy SMS i MMS. W odróżnieniu od „tradycyjnej” formy w świecie realnym zjawisko cyberprzemocy charakteryzuje wysoki poziom anonimowości sprawcy. Ponadto, na znaczeniu traci klasycznie rozumiana „siła”, mierzona cechami fizycznymi czy społecznymi, a atutem sprawcy staje się umiejętność wykorzystywania możliwości, jakie dają media elektroniczne. Charakterystycz-

na dla problemu szybkość rozpowszechniania materiałów kierowanych przeciwko ofierze oraz ich powszechna dostępność w Internecie sprawiają, że jest to zjawisko szczególnie niebezpieczne. Kompromitujące zdjęcia, filmy czy informacje potrafią być rozpowszechniane błyskawicznie, a ich usunięcie jest często praktycznie niemożliwe. Dodatkową uciążliwością dla ofiar cyberprzemocy jest stałe narażenie na atak, niezależnie od miejsca czy pory dnia lub nocy (dziecko wraca ze szkoły do domu, który powinien być bezpiecznym azylem, wchodzi do Internetu i okazuje się, że przemoc trwa nadal).

Ważną cechą problemu jest stosunkowo niski poziom kontroli społecznej tego typu zachowań.²⁵ Należałoby to zmienić: nie wolno być obojętnym, gdy chodzi o bezpieczeństwo dzieci. Należy też zadbać, żeby dziecko narażone na bycie ofiarą cyberprzemocy wiedziało, jak i gdzie może otrzymać pomoc. Kolejną istotną kwestią jest zadbanie o to, żeby dzieci miały świadomość swoich praw. Bardzo ważna w edukacji medialnej dziecka jest też troska o jego świadomość odpowiedzialności za to, co robi w Sieci i istniejących w niej ograniczeń: tego, że nie można działać na krzywdę innego internauty.²⁶

Zakończenie

Nowe media wkraczają z impetem prawie we wszystkie sfery działalności człowieka, przeobrażając stosunki pracy, procesy komunikacyjne, charakter stosunków międzyludzkich, czas wolny, a nawet sferę duchowości. Wydaje się, że zapośredniczenie medialne będzie stanowiło ważny element kontaktów międzyludzkich XXI-go wieku.²⁷

Zawarta w tym artykule analiza problematyki wpływu nowoczesnych technologii na procesy komunikowania się pozwala stwierdzić, iż konieczne jest prowadzenie edukacji medialnej wśród obywateli. Większości dzieci i młodzieży nie brakuje wiedzy technicznej w obsłudze urządzeń i usług sieciowych – natomiast ta grupa wiekowa nie ma odpowiednich kompetencji, aby selekcionować informacje zawarte w Sieci. Dorosli przeciwnie: potrafią wybierać z Internetu przydatne treści, jednak mają kłopoty z obsługą komputera. Stąd rodzi się konieczność, aby te deficytowe umiejętności kształcić i umożliwić ich pozyskanie. To zadanie stoi przed edukacją medialną, odpowiednio dopasowaną do potrzeb i oczekiwań różnych grup wiekowych. Umiejętność korzystania z mediów ocenia się bowiem wielorako: jako zdolność do rozumienia przekazywanych treści, krytycznej ich oceny, ale także umiejętność porozumiewania się w różnych kontekstach medialnych. Rozwijanie kompetencji korzystania z mediów powinno objąć przy tym wszystkie ich rodzaje, gdyż brak posiadania odpowiednich kwalifikacji w korzystaniu z mediów względem jakiegokolwiek z nich stanowi źródło „cywilizacyjnej ułomności”. Należy kierować odpowiednie działania promocyjne

²⁵ Ł. Wojtasik, *Cyberprzemoc – charakterystyka zjawiska*, w: *Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół*, Ł. Wojtasik (red.), Fundacja Dzieci Niczyje, 2009, s. 6.

²⁶ *Dzień bezpiecznego Internetu: cyberprzemoc dotyka także dzieci*, <http://tech.wp.pl/kat,1009785,title,Dzien-bezpiecznego-internetu-cyberprzemoc-dotyka-takze-dzieci,wid,15310111,wiadomosc.html?ticaid=110248>, aktualizacja 2013-02-05 (dostęp 27.02.2013).

²⁷ M. Szpunar, *Czym są nowe media – próba konceptualizacji*, „Studia Medioznawcze” 4 (35) 2008, s. 40.

i edukacyjne minimalizujące brak motywacji i bariery kompetencyjne przy korzystaniu z mediów. Na szczęście kształcenie świadomości cyfryzacji i zalet niezbędnych do prawego korzystania z Internetu stanowi obecnie integralną część powinności państwowej, obywatelskiej i rodzicielskiej.

Największą szansę w przygotowaniu do życia w zmieniających się warunkach daje edukacja, a zwłaszcza szkolnictwo, które poprzez uczenie umiejętności korzystania z multimedii może i powinno przygotować młodzież do korzystania z nowych możliwości nauki i pracy. Pełne i racjonalne wykorzystanie w edukacji nowych technologii jest podstawowym warunkiem innowacyjności, postępu i nowatorstwa: nie tylko lepszej gospodarki, ale i kształtowania się nowej świadomości społeczeństwa globalnej cywilizacji.²⁸

Należy uwrażliwiać dzieci na zagrożenia czyhające na nie w Sieci, uczyć je poszanowania prywatności, bezpiecznych zasad korzystania z Internetu oraz wyculić na kwestie odpowiedzialności, a więc mimo anonimowości, nie mają one prawa używać przekleństw, wulgaryzmów, wszelkich przejawów cyberagresji lub cyberprzemocy. Najistotniejsza jest edukacja – ta na poziomie szkoły, ale też w domu. Rodzic, który jest uważny i towarzyszy dziecku w jego życiu i rozwoju, zna jego zainteresowania i znajomych, jest w stanie zauważyć, że dzieje się coś niedobrego: nie tylko wówczas, gdy jego dziecko jest ofiarą cyberprzemocy, ale też wtedy, gdy jest jej sprawcą.²⁹ ■

BIBLIOGRAFIA:

Bednarek J., *Multimedia w kształceniu*, Warszawa 2006.

Bednarek J., *Nowe kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, w: *MEDIA - EDUKACJA - KULTURA: W stronę edukacji medialnej*, W. Skrzydlewski, S. Dylak (red.), Poznań-Rzeszów 2012.

Berkeley H., *Marketing internetowy w małej firmie*, Gliwice 2005.

Cimochowski G., Hutten-Czapski F., Rał M., Sass W., *Polska Internetowa, Jak Internet dokonuje transformacji polskiej gospodarki*, raport BCG, 2011.

Cyberprzemoc czyli niebezpieczna przemoc w sieci. Z Katarzyną Topolewską, rozmawiała K. Łakwa, http://kielce.gazeta.pl/kielce/1,35255,10785746,Cyberprzemoc_czyli_niebezpieczna_przemoc_w_sieci.html#ixzz2M8o5Y0pm2011-12-09, aktualizacja 08.12.2011 (dostęp 27.02.2013).

Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu się. Chcesz myśleć sprawniej niż inni*, Poznań 2000.

²⁸ T. Goban-Klas, P. Sienkiewicz, *Spoleczeństwo informacyjne: Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Kraków 1999.

²⁹ *Cyberprzemoc czyli niebezpieczna przemoc w sieci*. Z Katarzyną Topolewską, rozmawiała K. Łakwa, http://kielce.gazeta.pl/kielce/1,35255,10785746,Cyberprzemoc_czyli_niebezpieczna_przemoc_w_sieci.html#ixzz2M8o5Y0pm2011-12-09, aktualizacja 08.12.2011 (dostęp 27.02.2013).

- Dzień bezpiecznego Internetu: cyberprzemoc dotyka także dzieci*,
<http://tech.wp.pl/kat,1009785,title,Dzien-bezpiecznego-internetu-cyberprzemoc-dotyka-takze-dzieci,wid,15310111,wiadomosc.html?tid=110248>, aktualizacja 2013-02-05 (dostęp 27.02.2013).
- Edukacja medialna*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_medialna (dostęp 26.02.2013 r.).
- Fundacja Dzieci Niczyje*, <http://fdn.pl/> (dostęp 27.02.2013).
- Goban-Klas T., *Komunikowanie i media*, w: *Dziennikarstwo i świat mediów*, Z. Bauer, E. Chudziński (red.), Kraków 2008.
- Goban-Klas T., Sienkiewicz P., *Spółeczeństwo informacyjne: Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Kraków 1999.
- Goliński M., *Spółeczeństwo informacyjne - geneza koncepcji i problematyka pomiaru*, Warszawa 2011.
- Kazubowska U., *Rodzina i szkoła jako istotne środowiska wychowawcze w kontekście różnorodnych oddziaływań nośników informacji*, w: *Edukacja informacyjna*, K. Wenta, E. Perzycka (red.), Szczecin 2003.
- Kuciński J., *Działania stymulujące rozwój e-usług i produktów cyfrowych*, Warszawa 2009.
- m - Com*, <http://www.mcom.aimcy.eu> (dostęp 27.02.2013).
- Manovich L., *Język nowych mediów*, Warszawa 2006.
- Manovich L., *The New Media Reader*, edited by Noah Wardrip-Fruin and Nick Montfort 2003.
- Mazurek G., *Fundamenty budowania wirtualnych społeczności*, „Modern Marketing” nr 4 (2003).
- McQuail D., *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007.
- Morbitzer J., *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki*, Kraków 2007.
- Strategia kierunkowa rozwoju informatyzacji Polski do roku 2013 oraz perspektywiczna prognoza transformacji społeczeństwa informacyjnego do roku 2020*, Warszawa, 24 czerwca 2005.
- Strykowski W., *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*, w: *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, W. Strykowski, W. Skrzydlewski (red.), Poznań 2004.
- Szpunar M., *Czym są nowe media - próba konceptualizacji*, „Studia Medioznawcze” nr 4 (35) 2008.
- Dijk Van J., *Spółeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*, Warszawa 2010.
- Wojtasik Ł., *Cyberprzemoc - charakterystyka zjawiska*, w: *Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół*, Ł. Wojtasik (red.), Fundacja Dzieci Niczyje, 2009.

- Wołodźko A., *Edukacja czy manipulacja medialna*, w: *Człowiek, media, edukacja*, E. Musiał i I. Pulak (red.), Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych, Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe „Człowiek-Media-Edukacja” Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków 2011.
- Worach A., *Zastosowanie e-learningu do walki z e-wykluczeniem na potrzeby projektu w Akademii Collegium Seniorum*, praca dyplomowa studiów MBA Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2012.
- Zalecenia Komisji w sprawie umiejętności korzystania z mediów*, http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/recom/c_2009_6464_pl.pdf (dostęp 26.02.2013 r.).

O AUTORCE:

dr Anna Kaczmarek - z wykształcenia jest ekonomistką i informatykiem, urodzona w Szczecinie. Absolwentka Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego oraz Studiów Doktoranckich Wydziału Informatyki Politechniki Szczecińskiej. Dydaktyk szkolny i akademicki, egzaminatorka ECDL core. Autorka 41 publikacji w przeważającej części w dziedzinie zastosowań informatyki w zarządzaniu oraz e-informatory, case study w zakresie B+R regionu zachodniopomorskiego.